

Izšla vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov.
Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays.

PROSVETA

Uredniški in upravniki prostori:
2657 South Lawndale Ave.
Office of Publication:
2657 South Lawndale Ave.
Telephone, Rockwell 4904

LETO—YEAR XXXVI. Cena lista je \$6.00 Entered as second-class matter January 16, 1932, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879. CHICAGO 23, ILL., TOREK, 21. MARCA (MARCH 21), 1944 Subscription \$6.00 Yearly ŠTEV.—NUMBER 57
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 4, 1918.

Ruske kolone okupirale nemško trdnjavo ob reki Dnjester

Rusi za petami nemških in rumunskih legij, ki beže od reke Dnjester proti Rumuniji. Nemški odpor na severozapadni strani Vinice zdrobljen.—Ljute bitke na italijanski fronti se nadaljujejo. Britski letalci metali bombe na Frankfurt, središče nemške kemične industrije, ameriški pa na nemško letališče pri Celovcu in tovarne v Gradcu. London naznanil uničenje šestih nemških podmornic.—Američani okupirali glavni otok Admirske grupe

London, 20. marca.—Kolone ruske armade so v druge ruske armade od sreke sile dve vrzeli nemške boje črte in poglone Nemce proti Rumuniji in vzhodni Karpatov gorovja ob stari poljski meji. Premier Stalin je danes naznanil, da so ruske oklopne kolone okupirale Mogilev-Podolski, ključno nemško trdnjavo ob reki Dnjester, in Vinico, nemško vojaško bazo v centralni Ukrajini, 60 milj severno. Nemške boje linije ob reki Bug so se zrušile pod udarci sovjetske sile in ruske čete se zdaj vale proti Lvovu.

London, 20. marca.—Ruske armade so za petami nemških in rumunskih legij, ki beže v smeri Rumunije od reke Dnjester. Rusi so prekorčili to reko v več krajih in udarli v Besarabijo. Veliko število sovražnikov, katere so Rusi vrgli v to reko, je utočilo.

Druge ruske kolone podijo Nemce proti Odesi, luki ob Črnem morju, ob progi železnice. Na ozemlju stare Poljske so Rusi okupirali Kremenec, nemško vojaško trdnjavo, 70 milj severovzhodno od Lvova. Prvi sovjetski vojaški oddelki so dosegli do točke, ki je oddaljena samo 60 milj od Lvova.

Soroki, strateško mesto na zapadni strani Dnjestra, je padel. To je prišlo v ruske roke 1. 1940, naslednje leto pa so ga okupirale rumunske čete, ko se je Rumunija pridružila Nemčiji v vojni proti Rusiji.

Sovjetske kolone se v ale proti reki Prut, drugi naravni obrambni črti, 50 milj zapadno. Rusija si prisvaja vse ozemlje do reke. Bukarešta, rumunska prestolnica, je oddaljena manj kot 270 milj od te reke, bogata oljna polja, ki zalagajo Hitlerjevo vojno mašino s oljem, pa 250 milj.

Na severozapadni strani Vinice so Rusi zdrobili nemški odpor in zasedli več naselbin ob progi železnice Odesa-Lviv med Zmerinko in Proskurovom. Reorganizirana nemška sila je bila skoraj popolnoma uničena v bitki z Rusi na severovzhodni strani Nikolajeva, pristanišnega mesta ob Črnem morju, in ostanki te beže proti Odesi.

Neapel, Italija, 20. marca.—Čete pete zavezniške armade so zasedle vso Cassino z izjemo skrajnega zapadnega predela. Veliko število nemških častnikov in vojakov se je podalo.

Na drugem koncu italijanske fronte se ljute bitke nadaljujejo. Zavezniške topniške enote obstreljujejo nemške postojanke pri Carroctu.

Zavezniški letalci so sestrelili 132 nemških bojnih letal v spopadih nad italijansko fronto v zadnjih treh dneh. Nemška vojaška letališča pri Villorbi, Maninzi Lavarianu in Gorici so bila bombardirana iz zraka.

London, 20. marca.—Britski letalci so metali bombe na Frankfurt, središče nemške kemične industrije, na municijske tovarne pri Bergeracu, Francija in na nacistična oporišča v Holandiji in Belgiji. Ameriški letalci so se istočasno dvignili z baz v Italiji, preleteli Alpe in

Nemška tipanja za mir zanikana

Švedska ni dobila apela za posredovanje

Stockholm, Švedska, 20. marca.—Poročila, da se je Nemčija obrnila na švedskega kralja Gustava za posredovanje v naporih glede sklenitve miru z zapadnimi silami, so bila zanikana. Ta so začela krožiti v Stockholmu, ko je britski poslanik Victor Mallet odpotoval v London.

Švedski zunanji urad je sinoči izjavil, da kralj ni dobil apela za posredovanje med Nemčijo in zavezniški glede sklenitve miru. Slična izjava je bila objavljena v Berlinu.

London, 20. marca.—Vodilni angleški list Observer je označil mirovne pogoje, katere je Nemčija naznanila preko Švedske, za fantastične. Ta naglašajo, da je imel Laval, predsednik luterarske vlade v Vichyju, svoje prste v intrigah.

Observer trdi, da so nemški mirovni pogoji sloneli na znani podlagi in da je bil cilj zaneti razklopi med zavezniškimi. Nacisti so se uverili v možnost sklenitve separatnega miru z Veliko Britanijo in Ameriko.

Unija zahteva ponovno uposlitev voznikov

Pittsburgh, Pa., 20. marca.—Unija Amalgamated Association of Street Electric Railways & Motor Coach Employees, vključena v Ameriški delavski federaciji, zahteva ponovno uposlitev voznikov avtobusov, katere je Greyhound Co. odslužila in s tem izzvala stavko. V tej je zavojevalih čez tisoč voznikov. Avtobusni promet med Washingtonom, New Yorkom, Washingtonom in drugimi mesti je bil ustavljen zaradi stavke.

Izdajatelj čikaškega lista umrl

Chicago, 20. marca.—Samuel E. Thomson, izdajatelj lista Times, je umrl danes zjutraj v bolnišnici v Tampi, Fla. Po poklicu je bil odvetnik. Podlegel je srčni hibi v starosti 61 let.

PROGRAM STABILIZACIJE POVOJNE UPOSLOTITVE

Amerika se mora zavarovati pred depresijo

OBVEZNO DELO V INDUSTRIJAH

Washington, D. C., 20. marca.—Senatni odsek, v čigar področje spadajo vojni kontrakti, sodi, da bo osem milijonov delavcev izgubilo zaslužek, ko bodo industrije prenehale s produkcijo orožja, streliva in drugega bojnega materiala. Iz tega razloga je predlagal sestavo programa, ki naj bi garantiral delo vsem sposobnim ljudem v prehodni dobi po zaključku vojne, ko bo treba industrije, ki so zdaj udeležene v vojni produkciji, preurediti za produkcijo civilnih potrebščin.

Člani odseka so senatorji Truman, Murray in Revercomb. Predlagali so ustanovitev sklada dvesto milijard dolarjev za financiranje povojne produkcijskega programa, ki naj bi zagotovil uposlenost vsem in postavil podlago povojnemu gospodarstvu.

"Sedanja situacija je potisnila resne probleme na površje," pravi odsek v svojem poročilu. "Prehodna doba iz vojne v mir prinese neizbežne poteškoče, katere moramo imeti zdaj pred očmi. Na tisoče podjetij, zlasti manjših, ki zdaj prispevajo k vojnemu naporu, bo prizadetih finančno in drugače, ko bodo kontrakti glede produkcije bojnega materiala preklicani. Nacisti, čigar avtorja sta senatorja Murray in George, predvideva rešitev perečih problemov."

Člani kongresnega odseka za vojaške zadeve razpravljajo o programu obveznega dela v vojni industriji. General Lewis B. Hershey, direktor federalne naborne komisije, in Donald M. Nelson, načelnik odbora za vojno produkcijo, sta zadnji teden izjavila, da bodo industrije izgubile veliko število delavcev kot posledica vpoklica moških v starosti 18 do 26 let v armado. Oba sta se izrekla za obvezno delo, ki naj bi zamašilo nastale vrzeli v delovni sili.

Nove smernice v mobilizaciji razpoložljive človeške sile bodo naznanjene ta teden.

Domače vesti

Slovenski mornar padel
Chicago.—Joseph Klajderman in njegova žena sta prejela poročilo od mornaričnega departamenta, da je njun sin Anton, ki je služil pri bojni mornarici, sredi meseca februarja padel v bitki z Japonci na otoku Kwajaleenu Maršalske grupe.

Is Minnesota
Virginia, Minn.—V bolnišnici je umrla Ana Lušin, stara 76 let. V Ameriki je bila 45 let. Zapušča sestro v Gilbertu, v starem kraju pa eno sestro in enega brata.—V bolnišnici v Superiorju je umrla po kratki bolezni Eleanor Stariha, stara 63 let.—V bolnišnici St. Mary v Duluthu se nahaja rojak John Zoretič iz Eveletha. Podvrčel se bo moral operaciji.—V Floridi, kjer se je mudil na oddihu, je umrl Štefan Stonich, znani trgovec iz Chisholma. Druge podrobnosti niso znane.

Nov grob v New Yorku
New York.—V bolnišnici Bellevue je po dolgi in mučni bolezni umrl Anton Svet, star 67 let in doma iz Dolenje vasi pri Cerknici, od koder je prišel v Ameriko 1. 1902. Tri leta pozneje se je vrnil v domovino in vodil je lesno trgovino v Podkrajniku pri Cerknici do 1. 1928, nakar je spet odpotoval v Ameriko. Nekaj časa je bil v West Virginiji, nato je prišel v New York. Pred tremi leti, ko je zbolel, je odšel k svoji hčeri v Cleveland. Pred petimi tedni se je vrnil v New York, kjer je zdaj umrl. Zapušča ženo, štiri sinove, dve hčeri, v Akronu, O., enega brata, v Barbertonu, O., pa sestro in več drugih sorodnikov.

Bivši francoski minister ustreljen

Alžir, Alžirija, 20. marca.—Pierre Pacheau, bivši notranji minister v Lavalovi luterarski vladi v Vichyju, ki je bil na obravnavi pred posebnim vojaškim tribunalom spoznal za krivega izdajstva, je bil danes ustreljen. Uradno naznanilo pravi, da je bila eksekucija izvršena v bližnjem vojaškem taborišču. Priziv proti smrtni obsodbi je bil zavrnjen.

Več živil za civiliste v tem letu

Washington, D. C., 20. marca.—Civilno prebivalstvo bo dobilo večji del pridelkov v tem letu. Federalna živilska administracija pravi v svojem poročilu, da bodo civilisti dobili tri četrtine zaloge masla, eno četrtino manj nego v letih pred izbruhom vojne, in prav toliko mesa kot preteklo leto.

Adamič orisal partizanske boje

Partizani se bore proti vsem tiranom

Chicago.—Pisatelj Louis Adamič, ki je bil glavni govornik na shodu preteklo nedeljo v Češki dvorani na 18. ulici in Blue Island, katerega je sklicala lokalna postojanka Združenega odbora jugoslovanskih Amerikancev, je pojasnil sedanji položaj v Jugoslaviji z ozirom na gibanje osvobodilne fronte pod vodstvom maršala Tita.

"Kakor so Fotičevi pristaši doživeli poraz v Garyju, kjer so skušali na podlagi načina prepričati nocojšnji shod v tamkajšnji šolski dvorani, tako bodo doživeli poraz reakcionarne sile tudi v Jugoslaviji," je poudaril Adamič. "V resnici je zamejemo vlado to že zadelo, kajti partizansko gibanje v Jugoslaviji dobiva vsak dan več pomoči od zaveznikov. Jugoslovanski ljudstvo se je pred tremi leti dvignilo ne le proti zunanjemu sovražniku, ki je v aprilu 1. 1941 udril v Jugoslavijo, temveč hkrati tudi proti notranjim sovražnikom in kolaboratorjem fašističnih režimov. V zadnjih treh letih se je odpor izoblikoval v pravec revolucije proti domačim tiranom."

Adamič je ostro obsodil jugoslovansko vlado v izgnanstvu, ker si je celi dve leti prizadevala in s svojo strogo cenzuro tudi uspela, da ni zunanji svet izvedel resnice o odporu jugoslovanskih partizanov. Končno je resnica vseeno prišla na dan, kakor vselaj, in ves svetovni tisk sedaj priobčja poročila o junskih bojih partizanov pod vodstvom spretnega vojaškega in političnega vodje maršala Tita.

Poleg Adamiča je nastopilo več drugih govornikov, med temi Zlatko Baloković, znani jugoslovanski violinist in predsednik Hrvaškega narodnega sveta; Sava Kosanović, bivši minister v jugoslovanski vladi v izgnanstvu; Žarko Bunčić, srbski pravnik iz Akrona in srbski duhovnik Strahinja Maletić, tajnik Združenega odbora jugoslovanskih Amerikancev. Dvorana je bila popolnoma zasedena. Po končanem shodu so se Adamič in ostali govorniki odpeljali v Gary, Indiana, kjer se je zvečer vrnil velik shod v šolski dvorani.

Mannerheim vidi poraz Finske

Vlada ignorirala njegov nasvet

Stockholm, Švedska, 20. marca.—Zadnja prilika glede umika Finske iz vojne je izginila, čeprav je feldmaršal Mannerheim, vrhovni poveljnik finske oborožene sile, opozoril vlado, da ta sila ne bo ustavila Rusov, če bodo začeli ofenzivo.

Vest iz zanečljivih virov pravi, da so se člani vlade posvetovali z Mannerheimom, ko je prišlo vprašanje sklenitve miru s sovjetsko Rusijo prvič na površje, toda parlament ni bil informiran o njegovem stališču, preden se je izrekel za nadaljevanje vojne. Premier Linkomies je postrl cenzuro in ljudstvo sploh ni bilo obveščeno, da je Mannerheim izjavil, da finska oborožena sila ne bo mogla držati bojne črte, če bodo Rusi začeli ofenzivo.

Vlada premierja Linkomies skuša uveriti javnost, da ima oporo pri finskem ljudstvu, čeprav je znano, da se je naveličalo vojne. Potniki, ki so dospeli v Stockholm iz finskih krajev, pripovedujejo, da se člani finske vlade pripravljajo za umik iz Helsinka, glavnega mesta, na sever.

NOV SESTANEK VODITELJEV VELESIL NAPOVEDAN

Važne diskusije o vojnih in političnih problemih

ROOSEVELT POJDE V LONDON

London, 20. marca.—Diplomatični krogi so napovedali novo konferenco med voditelji Velike Britanije, sovjetske Rusije in Amerike. Predsednik Roosevelt bo na podlagi napovedi odpotoval iz Washingtona v London prihodnji mesec, kjer se bo sestel s premierjem Churchillom. Rusija tudi pošlje svojega reprezentanta, najbrže Stalina, na konferenco.

Razgovori, ki jih bo imel Edward R. Stettinius, pomožni ameriški državni tajnik, z voditelji Velike Britanije in reprezentanti sovjetske Rusije, bodo uvod v one med Churchillom, Rooseveltom in Stalinom, pravi vest iz zanečljivih virov. Washington je zadnji teden naznanil, da bo Stettinius odpotoval v London.

Mnenje prevladuje, da se bodo konferenca "velike trojice" udeležili tudi člani generalnih štabov Velike Britanije, Rusije in Amerike. Predmet diskuzij bodo poleg vojnih tudi politični in ekonomski problemi. Znano je, da Moskva še vedno pritiska na zaveznike za invazijo zapadne Evrope in ustanovitve druge fronte.

Drugo vprašanje je rusko priznanje italijanske vlade premierja Badoglija in kralja Viktorja Emanuela. Doznava se, da je Moskva dala zadovoljivo pojasnilo Veliki Britaniji in Ameriki glede priznanja te vlade. Naglasila je, da je postavila direktne, ne pa diplomatske odnose z Badoglijevo vlado, kar je v soglasju s sporazumom med Rusijo, Veliko Britanijo in Ameriko.

V Londonu trdijo, da bo Noel Charles, bivši britski poslanik v Braziliji, odpotoval v Italijo kot vrhovni komisar. Razlike med njim in reprezentantom, ki ga pošlje Rusija v Italijo, ni mogoče ugotoviti.

Spopadi med četniki in partizani

Bombe ubile več Nemcev v Zadru

London, 20. marca.—Radio Svobodna Jugoslavija poroča o bitkah med partizani in četniki generala Mihajloviča, vojnega ministra v jugoslovanski ubežni vladi, v vzhodni Bosni, Srbiji in Makedoniji. Četniki pomagajo Nemcem in Bolgarom v operacijah proti jugoslovanski osvobodilni armadi, katere poveljnik je maršal Tito.

Partizani so zadeli težke udarce sovražniku v bitki pri Banja Luki, Bosna, kjer je glavni stan drugega nemškega oklopne zbor.

Poročilo iz glavnega stana maršala Tita pravi, da so bombe, katere so zavezniški letalci metali na Zader, luko v bližini dalmatinskega obrežja, ubile veliko število nemških častnikov in vojakov.

Poroka jugoslovanskega kralja Petra

London, 20. marca.—Jugoslovanski kralj Peter in princesa Aleksandra, vnukinja grškega kralja Jurija, sta se danes poročila. Ceremonijo so se udeležili angleški kralj in kraljica, grški kralj, norveški kralj Haakon in holandska kraljica Viljemina.

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENTGLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE
JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Naročnina za Združene države (izven Chicago) in Kanado \$6.00 na leto, \$3.00 za pol leta, \$1.50 za četrt leta; za Chicago in okolico Cook Co. \$7.50 za celotno leto, \$3.75 za pol leta; za inozemstvo \$9.00. Subscriptions rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year, Chicago and Cook County \$7.50 per year, foreign countries \$9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi dopisov in nenaročenih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštino.

Advertising rates on agreement. Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:

PROSVETA

2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

Datum v oklepaju na primer (March 31, 1944), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročnina. Pono-vite jo pravočasno, da se vam lost ne ustavi.

Rudarska stavka na Angleškem

Iz dnevnih vesti je razvidno, da je zavzela rudarska stavka na Waleskem resno lice. V stavki je bilo zavezanih okrog 200 tisoč rudarjev in stavka se je razširila tudi na Škotsko.

Kar je pri tem najbolj značilno, je to, da je na Angleškem v sedanjem vojnem času v veljavi zakon obveznega dela, kljub temu pa so delavci tamkaj zastavkali. To dokazuje, da se delavstvo ne da upreči v valet sužnosti in da zna nastopati za svoje pravice tudi v vojni. Kar velja za angleško delavstvo v primeru obveznega dela, bi tudi veljalo za ameriško delavstvo, ako bi reakciji uspelo, da kongres sprejme protistavni zakon prisilnega dela. Zagovorniki takega zakona namreč podpirajo svojo propagando za sprejem zakona za obvezno delo z "argumentom," da potem ne bi delavci stavkali.

Delavci ne zastavkajo nikjer samo zato, da stavkajo. Vzroke za stavke je treba iskati tam, kjer so, to je, pri delodajalcih. Čim večje izkoriščanje, tem več vzrokov je za stavke. Nizke mezde na eni strani in veliki profiti na drugi—to sta vselej dva glavna vzroka za stavke, poleg tega pa so še drugi, ki privedejo delavce do stavke, da si izboljšajo svoj položaj.

Vsaka stavka, ki nastane v času vojne, ima lahko resne posledice z ozirom na vojni napor. In baš Anglija si v tem momentu ne more privoščiti, da bi dovolila svojim delodajalcem, da bi tirali delavce v stavke. Delavske razmere v nekaterih krajih Anglije so mizerne, zlasti pa so mizerne na Waleskem in deloma na Škotskem. Če kdaj prej, se bi morali angleški torijci zavedati resnosti tega položaja sedaj, ko se Anglija mrzlično pripravlja za invazijo Evrope. Vsa vojna produkcija je odvisna od delavcev in če bodo ti nezadovoljni, bo produkcija pešala, kar pomeni, da trpijo priprave za invazijo.

Razume se, da britskim korporacijam gre v prvi vrsti za nad-profit, šele potem pride na vrsto vojna nujnost. Isto pravilo velja tudi za ameriške korporacije, ki se še vedno ravna po geslu "business as usual." Znano je, kakšen krik so zagnali ameriški burbonci proti rudarjem, ki so lani zastavkali za višjo mezo v raznih rudarskih revirjih po Ameriki, dočim je vse nazadnjaško časopisje molčalo o dobičkih. Takrat so vpili, da stavka v vojnem času je zločin, ni pa zločin, kadar si žilavi individualisti grmadijo milijone na račun izkoriščanih delavcev.

Angleški rudarji so zelo slabo plačani za svoje naporno delo v rovin. To priča odlok posebne vladne komisije, ki je sklenila, da se minimalna meza zviša na celih dvanajst dolarjev na teden. Povsem razumljivo je, da se angleški rudarji s tem povišanjem niso zadovoljili. Med tem pa je produkcija premoga na Angleškem padla za 100 tisoč ton dnevno, kar je bila posledica stavke.

Delo rudarjev je naporno in nevarno. Rudarji opravljajo zelo važen posel s kopanjem premoga, ki je neobhodno potrebno kurivo. Vsi delavci zaslužijo, da dobijo pošteno plačo za preživljanje sebe in svojih družin. Vse pa izgleda, da do tega ne bo še prišlo ne na Angleškem in ne v Ameriki, dokler bo vladal sedanji profitni sistem, ki so mu dobički prvi, vse drugo pa mora biti podrejeno temu namenu privatnega dobička. Rešitev je le v močni delavski organizaciji in pa v poddržavljenju vseh bazičnih sredstev pridobivanja dobrin.

James H. Maurer

Pretekli teden je v Readingu v vzhodni Pennsylvaniji umrl pionir ameriškega unijskega in socialističnega gibanja—James H. Maurer. Smrt ga je dohitela v visoki starosti 80 let.

James H. Maurer se je udeleževal v delavskem gibanju skozi zadnjih 64 let. Bil je med prvimi ameriški delavskimi voditelji, ki so postavili delavskemu gibanju temelj, na katerem stoji vse današnje unijsko gibanje v tej deželi. Četudi je Maurer zadnjih deset let bolehal, je še nadalje pisal članke v delavske liste, poleg tega pa je spisal svoj življenjski pod naslovom "It Can Be Done", ki je tesno povezan z delavskim in socialističnim gibanjem zadnjih šestdeset let.

Pokojni Maurer je bil soustanovitelj Delavske federacije v svoji državi in je bil njen predsednik domala trideset let. Njegova služba je, da se je v Peni odpravil kosaški sistem državne policije in da se je uvedel prvi odškodninski zakon. Maurer je bil par-krat izvoljen v državno postavodajo in kot tak se je vedno boril za delavske pravice. Dalje je bil on tista velika osebnost, ki je uspel s tem, da je Reading postal močno središče in žarišče socialistične ideje. Ko so prišli za soc. stranko sredi preteklega desetletja burni časi, je Maurer stal ob strani "stare garde" in proti "militantom". Zadnja leta si je mnogo prizadeval, da se razlike med obema grupama izravnajo in s tem je deloma tudi uspel.

Maurer je bil mož kremenitega značaja, trdne volje in jasne mišli. Pomagal je orati ledino na polju delavskega gibanja in do zadnjega ostal zvest svojim principom. Maurer spada v pionirske vrste ameriških delavskih voditeljev, v katerem so si priborili stalna mesta in neizbrisni spomin moze—Eugene V. Debs, Morris Hillquit, Victor Berger, Meyer London, Oscar Ameringer in drugi. Brez dvoma bodo bodoče generacije znale ceniti delo teh velikih mož bolj, kakor pa ga zna ceniti ameriški delavski svet v sedanjih zmehdenih časih.

Med temi borec bo stalo Maurerjevo ime na častnem mestu. Svetal mu spomin!

Glasovi iz
naselbin

Rusija in Evropa

Bellingham, Wash.—V uredniškem članku Prosvete vidim stavek: "Kako se bo situacija v Jugoslaviji in v Evropi sploh razvijala, tega nihče ne ve." Mnogi so mnenja, da bo Rusija pritegnila ves Balkan in baltičske države k sebi; nekateri grede celo dalj in pravijo, da bo pritegnila vso Evropo. To pravijo tudi politiki, ki imajo vzrok za take trditve.

Kakšni so ti vzroki?, bi hotel vedeti navaden delavec kot sem tudi jaz. Naj povem, kako jaz mislim, ker mnenja so različna. Nekateri pišejo o "ruskem imperializmu", to je, da bi Rusija hotela s silo "pritegniti" ali podjarmiti narode. Tega jaz ne verjamem. Tisti, ki bi se temu upirali, so veleposestniki, kapitalisti in privilegirani sloji, ne pa delavci. Ta slika je dovolj očitna, in to posebno v Jugoslaviji in na Poljskem, kjer sta dva razreda: razred izkoriščanih in razred izkoriščevalcev.

Drugo je, da gre vladi USSR za trajni mir, kakor gre menda tudi Angliji in Ameriki. V Evropi so različne narodnosti z različnimi in konfliktnimi narodnostnimi zahtevami glede mej, pa tudi v njih notranjosti so se stalno pojavljala trenja. To kaže, da ne bo skupnega delovanja, ako trenje ostane svobodno. Le ako se združijo vsi ti narodi, in sicer ne "pod", ampak "s" sovjete, šele potem bo možna kooperacija delovnega ljudstva—v vsaki državi je več delavcev in kmetov kot kapitalistov—in mirno sožitje narodov. Sovjeti bi potem gledali, da bi bil red upostavljen in tudi zavrti trenje, ki navadno prihaja od "zgoraj", ne od "spodaj". Sovjeti ne bodo več "zgoraj".

Ampak to še ni glavni vzrok tega pritegnjenja evropskih narodov k Rusiji. Večje pomena je vprašanje—rekonstrukcije. Nihče več ne dvomi, da bo Rusija po tej vojni gospodarsko uspela, toda potrebovala bo miru in časa.

Tukaj in menda tudi v Evropi si belijo glave, kaj narediti z Nemčijo po vojni. Glave si belijo brez potrebe. Nemci, kakor vsak drug narod, hočejo živeti, delati in ustvarjati, ampak Hitler jih je omamnil. Obljubil jim je preveč. Pa kdo naj zameri, ako je nekdo ponosen in postane domišljav, da le njegov narod je "poklican" ali "izvoljen". Take domišljavosti nimajo samo Nemci, ampak jo lahko opazimo tudi pri marsikakem drugem narodu—sploh pri vsakem, ki stre-mi po ekspanziji—na račun drugih narodov. Ampak zdaj tudi Nemci prihajajo do takega spoznanja kot je prišel pred 130 leti Napoleon, da se je ZMOTIL!

Rusko ljudstvo—bolje: ruska ljudstva, kajti USSR ima mnogo različnih narodnosti—ne bo po-niževalo nemškega ljudstva, ampak bo sodelovalo za zedinjenje in splošno blagostanje. Nemško ljudstvo bo deležno ruskih dobrin, naravnih zakladov v zame-ni za svoje sodelovanje z drugimi narodi pri gradnji novega reda. To je povsem naravna pot

za gradnjo bodočnosti. Rusija bo potrebovala nemške inženirje in strokovnjake, Nemčija pa ruske prirodne zaklade. Ampak ne v smislu in po načinu kot je Hitler odločil.

Nekateri pišejo o izobraževanju Nemcev, da bodo tja poslali Amerikance, da jih nauče o demokraciji. Meni se vse to zdi smešno, ker mnogi Amerikanci bodo sami potrebovali te šole, posebno pa o ekonomski demokraciji.

Končno vidim zedinjeno Evropo v sodelovanju z USSR. Kadar bo gospodarsko spojena, bo politično vprašanje brez pomena, ker gospodarsko združeni bodo narodi napredovali tudi v izobrazbi in politika, kakršno mi poznamo, bo odpadla.

Seveda so mnogi v strahu pred komunizmom, ampak brez potrebe, ker to je le beseda, ki se tolmači na različne načine. Komunizem in socializem sta oba rdeča, oba imata isti temeljni program: odpravo kapitalizma in uvedbo socializma. Razlika je le v sredstvu za doseg tega namena. Ta namen je gospodarsko blagostanje vseh ljudstev in odprava izkoriščanja.

Socialna demokracija pridiguje parlamentarno sredstvo—svobodno glasovanje in izvolitev poslancev in drugih vladnih funkcionarjev z večino oddanih glasov. Ta sistem je veljavni v Ameriki, Angliji, Avstraliji in tudi več ali manj v Evropi, posebno v skandinavskih državah in na Finskem. Kakor čitamo, imajo tudi v Rusiji volitve in zborovanja, toda njih politični sistem je drugačen.

Torej vprašanje, zakaj je Rusija komunistična, bi lahko nadomestili z vprašanjem, zakaj je socialistična, kajti komunizem in socializem imata enak gospodarski in socialni program. Kot rečeno, je razlika le v političnem sredstvu za doseg tega programa.

Ruski delavci, kakor vemo, so z revolucijo ovrgli to dolgo pot do socializma. Kerenski je vladal do enostavno vrgli na tla in ustanovili delavstvo: diktaturo, katero je pozneje Stalin utrdil in tako energično branil—in tudi uspel, kakor vidimo.

Mnogi mi bodo oporekali, češ, "pod diktaturo ne more biti socializma." Moj odgovor je: Odvisno jo, kako si kdo tolmači besedi "diktatura" in "socializem". Drugo je tudi, koliko po v Rusiji dosegli v kratkem času pod diktaturo in koliko v Angliji in drugod pod—kapitalistično demokracijo. Sicer pa to še ni vsa slika razvoja in boja ljudstva za eksistenco.

Ako se hočemo otresti predsodkov in blaženih želja, kakor tudi odkloniti hipnotizem raznih magijev, je treba, da sodimo s svojimi možgani na način, da se učimo iz zgodovine. Združene države Amerike so se porodile v revoluciji, to je, kolonije so se uprle britskim gospodom, in sicer ne z glasovnico, marveč z orožjem. Isto so storili Rusi. Razlike ni. Amerikanci so pisali svojo ustavo, Rusi pa svojo.

Amerikanci niso govorili o socializmu, ko so planirali svojo ustavo, ker takrat je bil kapitalizem šele v začetnem štadiju, moderni industrializem še v trebuhi bodočnosti in o socializmu še ni bilo nobenega sluha. V Ameriki o tem torej takrat sploh ni moglo biti govora. In tako so si Amerikanci izdelali ustavo, ki je odgovarjala njih potrebam in težnjam. Velika ruska revolucija se je zgodila v popolnoma drugi dobi in tako so si Rusi izdelali ustavo, ki jim služi. Tukaj ne gre za ime izredstva, gre za sredstvo za doseg namena.

Amerikanci so dosegli svoj namen. Zgradili so si močno skupno državo (zdaj ima tudi pet teritorijev) in ameriško ljudstvo živi v najboljšem življenjskem standardu. Ampak Amerika gradi že 150 let, Rusija pa samo 25 let. Tukaj seveda ni vsem prav in mnogi "kikajo". Ekonomski pa celo pravijo, da je sistem, na katerem je zgrajena Amerika, že dovršil in da se bo morala dežela poslužiti drugega sistema—socializma—če bo hotela dati priliko do koristnega dela in poštenega kruha vsem delavcem.

Mar to pomeni, da bo prišla diktatura te ali druge oblike? Jaz ne vem, vem le, da Amerika ni Rusija. Vem tudi to, da navaden delavec nima take svobode kot jo ima kapitalist. Če pu-sti delo, nima kruha. Če ima kruh, je njegova svoboda več ali manj omejena—kjer vladajo fevdalne razmere in kjer služi oblast le kapitalistom, tam sploh ni svobode. Manjšina—"vrhinja plast"—pa ima dovolj kruha in svobode. Tako je kapitalistična demokracija.

George Gornik. 493.

Glas iz solne California

San Francisco, Cal.—V Prosveti z dne 31. jan. Frank Barbič iz glasnega Clevelanda piše, da je vprašal mladenčca iz San Franciscu, ako mene pozna. "Poznam druge, ne poznam pa Kur-nicka," se glasi Frankovo poročilo. Globoko sem vzdihnil, da me je pri srcu zabolelo.

Že od 1. 1912 se stalno nahajam na tako znanem "Kranjskem hribu", sem aktiven pri društvi in drugih priredbah in poleg tega že enajsto leto predsednik Slovenskega naprednega doma, ki ponosno stoji sredi naše naselbine na 2101 Mariposa in Vermont Streets, v katerem vsa naša društva in klubi obdržujejo seje in druge zabave.

Na januarski seji direktorjev Slovenskega doma mi je hišnik izročil ključ. Ker ne morem dobiti drugega hišnika, mi ne preostaja drugega, kot da začasno opravljam dve deli. Čez teden bom pometal, v nedeljo bom predsednik zato, da me bodo tudi tisti poznali, ki malo ali nikdar ne prihajajo med naš narod. Ali ne bo to velika čast za me?

Ni dolgo, odkar je Barbič pisal, da so v Clevelandu zmogli zabitati cerkev. Frank, to pes-nica, kar mi ostane v spominu vse življenje. Veliko sem videl v svojem življenju, ko sem hodil po stari Avstriji, Italiji, Nemčiji, Bavarski, Alaski, Ameriki, toda kaj takega ne, da bi narod svojemu narodu zabijal cerkev. Bil sem navzoč in se vedno umikaj, da me niso porinili v policijski voz, ker nisem imel opravka pri tem.

Ker sem ravno prišel iz starega kraja, vprašam prijatelja, kaj policaj kriči, ko je neusmiljeno s kolom razbijal glave našim rojakom. Pravi, da je rekel: "Prokleta mati, ki je takega sina rodila!" Težko mi je bilo. Mislim sem, zakaj preklinja matere, ker one niso imele opravka pri tem boju. Bilo je nekaj groznega, kako so se pobijali in jih policaji tlačili v policijske vozove in ambulance. Zakaj smo mi tako nesrečni, da se sami med sabo pobijamo, potem pa zgrajamo nad vojno, ki ne pozna poštenosti in aloga. Vsaak hoče biti velikani sveta, zato so vojne in sovraštvo neizogibne.

Mrs. Krainz iz Detroita piše, da nekateri zelo podcenjujejo ženske, ki se vpišujejo v armado in mornarico. Kdor to dela, dela iz ljubeznivosti ali nevednosti, kajti Uncle Sam prosi vse fizično zmogljive ženske in moške, da pomagajo dobiti to vojno.

Moramo priznati, da ženske igrajo veliko vlogo v tej vojni; samo v državi California 216,000 žensk opravlja moška dela. Nič ne škoduje, ako nas ženske malo

"opučajo", saj nikdar ne čitamo, da je ženska moškega "kidnapa-la" ali pretepla. Dajmo ljudem priznanje, do katerega so upravičeni in mirna Bosna!

Peter E. Kurnick.

Odgovor na pismo

Verona, Pa.—Ni še tako dolgo, 15. jan., ko je bil priobčen moj zadnji dopis v Prosveti. Bi se večkrat oglašila, toda nimam časa, ker je vedno polno dela, zdaj, ko bo prišla pomlad, ga bo pa še več. V zadnjem dopisu sem pisala o tem našem starem naseljenju, čijega povest smo čitali v Prosveti.

Da se zdaj oglašam, je največji vzrok pismo, ki sem ga prejela od neke Mary Cugel, ki pa ni navedla svojega naslova in tudi poštni pečat je nečitljiv, da bi vedela, kje je bilo oddano na pošto. Nesla sem ga na pošto, toda tudi tam niso mogli dognati, ali je bilo pismo oddano na pošto v Pittsburghu ali Brad-docku.

Ta Mary mi piše, da jo že ušesa bole od te hvale in pisanja o tem starčku in da mi iz našega kraja vse verjamejo. Piše, da ni resnice, da bi bil ta človek zaprt 55 let in sploh pravi v bistvu, da je vsa stvar izmišljena. Meni se vidi, da je ta ženska prav tako kot je bil tisti državni pravdnik, ki je mladega Vertina omrežil radi Rožice.

Ti moraš vedeti, Mary, da je bila justica v tistih letih zelo neusmiljena za naše ljudi, za "for-nérje". Sedaj smo malo bolje pripoznani, prej pa je policija za vsako malenkost udrihala po naših glavah.

Pišaš, da tudi o partizanih in Rusiji nič ne vemo. To ni moja stvar, ker o tem nisem pisala in v politiko se sploh ne spuščam, kajti to prepuščam moškim. Jaz imam dosti brige doma, ker sem še vedno oče in mati štirih otrok. Sin Rudolph je pri vojakih in je šaržent pri infanteriji. Zadnjič se je poročila hči, ampak je še vedno na moji glavi.

Praviš, da je starček pisal, kako je bila njegova maceha vesela na dan poroke in dostav-ljaš, zakaj ne bi bila, ker je bil tisti dan najpomembnejši v njenem življenju. Yes, Mary, ampak če bi se bila zavedala, kak korak je storila in kako veliko odgovornost je prevzela, bi se bila mogoče zjokala, kar bi lepše vplivalo na tiste otroke, katerim je postala maceha in kateri še niso pozabili svoje ljube mame.

Praviš, da v glavnem uradu hočejo podpis. To je res in so ga tudi imeli. Sama sem čitala tisto listino uredništva, v kateri je bil poziv na starega naseljenca iz severozapada, bi se pošlje ime in naslov, ako hoče, da bo njegova povest priobčena. Ko sem brala njegovo povest, me ni brigalo, kdo je in kaj je, ampak sem le mislila, koliko je ta človek pretrpel. Kdo je in kaj je, se skrbelo le take "firbe" ali radovedneže kot si ti s krutim srcem.

No, zdaj je povedal tudi svoje ime in odkod je doma. Zdaj se lahko z njim pogovorim in poveč, kdo si. Meni si pisala, na si uganem, kdo si. Mislim, da si me že zasledovala po parkih in društvenih priredbah, kjer sem bila s svojo družbo. Zdi se, da tudi ni dolgo, odkar si se poročila, toda tvoje sedanje ime mi je neznano.

Priznanje Katarini Bergant iz Superiorja, Wyo., ker je tako lepo povedala. Če bo stari naseljenec kdaj obiskal Tončko Škufco, naj pride še k meni, pa mu bom dala poljub in orehove potice.

Zora Dougan.

Nekaj za starega naseljenca in drugo

Johnstown, Pa.—Prečitala sem povest starega naseljenca. Kakor večina drugih čitateljev, tudi jaz občudujem hrabrost in vztrajnost mladega fanta in njegovo poznejšo tragedijo in gorje. Justica je večkrat čudna in nepravilna za navadnega zemljana, in bila je čestokrat svojevrstna posebno pionirskih dneh te dežele.

Ko sem čitala njegovo povest, mi je prišla pred oči povest "Prokleta", katero sem čitala pred davnim časom in kakor naš belokranjski junak, tako je tudi junak te povesti Jean Renaud prestal mnogo let po nedolžnem na Hudičevih otokih (francoska kuzemska kolonija). Šele v njegovih poznih letih, ko je bil starček že sivih las, so

uvideli, da po krivici trpi in so ga izpustili. Čudim se, moralni vztrajnosti tega našega starega naseljenca, ki ga ni zapustila v 55 letih zopora in katere ni mogel uničiti niti državni pravdnik. Čestitam mu k njegovi hrabrosti in vztrajnosti.

Nisem mislila pisati o tej stvari, ampak ker sem videla, da odgovarja Tončki Škufcovi, sem se namenila malo napisati. Mogoče mu bodo te vrstice pripomogle do njegovih sorodnikov.

Ko sem bila še otrok in smiselno živela v Minnesoti, je prišel par-krat k nam že prileten mož, ki se je pisal Vertin. Prišel je nam, ker je mogel očeta do poznal še iz Calumeta. Moj oče je prišel iz starega kraja pred 46 leti in dotični Vertin je imel prodajalno v Calumetu. Bil je pionir med calumetskimi Slovenci. Kdaj je prišel v Ameriko, ne vem, ker sem bila še premaloda, da bi me kaj takega zanimalo. Toliko vem, da je bil mož mehkega srca in vsak del-vek se mu je smilil; ampak njegovo dobro lastnost so izrabili zlikovci in mož je propadel in izgubil vse imetje.

Bil je doma iz Doblič pri Črnomlju in moj oče je poznal njegove ljudi v starem kraju, tu one v Črnomlju, pri katerih je stanoval dacar. Imel je tudi drugega brata v Calumetu, čija sinovi so vodili veliko trgovino—ako se ne motim, po imenu Vertin Bros. Mogoče so to sinovi njegovega brata. Ako so še tam, ne vem, kajti odkar je v Calumetu prenehal izhajati časopis Glasnik, nismo dosti v stikih o bakrenem okrožju.

Strinjam se z onimi čitatelji, ki urgirajo, da bi bila njegova povest ponatisnjena v brošuro. Jaz sama sem komaj čakala, da sem prečitala nadaljevanje njegove povesti. Ko je bila končana, sem jo površno povedala nekim mojim prijateljem v angleški jezik. Dotičnim se je tako dopadla, da so mi naročili, ako kdaj izšla v angleščini v brošuri, naj jim povem, da jo bodo kupili.

Čitala sem v Prosveti, da družina Joseph Starc iz Clevelanda izgubila singa na italijanski bojišči. Ako se ne motim, je bilo deklško ime njegove matere Mary Karish in se bili v Biwabiku, Minn., sošolci. Moje iskreno sožalje družini Starc nad izgubo sina.

Lahko je simpatizirati s starci, ki izgube sina, ker nas je veliko takih, ki ne vemo od dan do jutri, kaj nam bo sporočilo vojni department. Ker imamo tudi jaz sina v službi Strica S. na daljnem Pacifiku, v No. Gvineji, kjer ni podobne prikladno za belega človeka, se bomo jim, ako ga ne bo zadela japonska krogla, da se bo nabral v tropične bolezni malarije. Sedni res drugega kot sama skrb žalost.

Pozdrav čitateljem Prosvete in članom SNPJ.

Sylvia F. Skodel. 254.

Nekoliko komentarja

Zadnjič sem zaključil, da bo prihodnjič napisal nekaj o novih političnih strankah, ki sta v zadnje čase ustanovljeni, oziroma sta v procesu organiziranja v Illinoisu in Michiganu po imenu Commonwealth Party, toda te vrstice bom posvetil Jamesu H. Maurerju, ki je umrl zadnjič četrtek zvečer v Readingu, Pa. Bil je eden najmarkantnejših delavskih voditeljev, ki jih je porodilo ameriško unijsko in socialistično gibanje.

O "Jimu" Maurerju sem slišal in čital že prej, toda osebno se ga spoznal v Brookwoodski delavski šoli, kamor sem šel takrat po njeni ustanovitvi pri Katonu, N. Y., 1. 1921. Takrat sem delal v majni na Glencoeu, O. K. sva s pokojnim Frankom McCormicom čitala v Prosveti o ustanovitvi te delavske šole, sva se takoj odločila, da greva v to šolo in si utesiva najino hrepenenje po znanju. Par let prej sva bili eno šolsko leto v Dubuqueu, Iowa, toda se nima "kapitalistična" šola in preveč dopadla. Delavska šola—to bo nekaj! Brookwood Labor College je bil res nekaj tako velikega na polju delavske izobrazbe, da mi je danes žal, ker ga je zadavila velika gospodarska kriza, kakor tudi vsem, ki so poznali to delavsko šolo.

(Dolje na 3. strani)

Zakaj se Turčija boji vojne

Napisal H. R. Wisengrad

Ne zunanji ali politični, temveč pred vsem notranji razlogi so bili temelj turške politike, ki je s tako previdnostjo gledala na to, da se izogne vojni, ki že štiri leta besni tik pred njenim pragom.

Turki sami se izgovarjajo, da jim zavezniki ne pošiljajo dovolj vojnega materiala—videti je, da je široka javnost povečini sprejela to verzijo, akoravno je mnenje nekaterih poznavalcev Turčije povsem različno.

To naziranje pripisuje turške pomisleke pred vsem njenim notranjim razmeram, dočim igra pomankanje ali izobilje vojnega materiala čisto postransko vlogo.

Turčija je totalitaren režim—država, v kateri je priznana samo ena stranka—in se kot taka najbolj boji vpliva, katerega bi vojna utegnila imeti na socialno in gospodarsko strukturo dežele.

Totalitarni vladni sistemi so zgrajeni večinoma na vplivu velike vodilne osebnosti, katere dinamizem omogočuje uspeh vladanja. Turčija je imela tako osebnost, dokler je živel pokojni Kemal Atatürk, toda po njegovi smrti je stranki zmanjkalo tega dinamizma, ker Kemalov naslednik v poslu diktatorja, predsednik Ismet Inonu, nima onega magnetičnega vpliva na mase, ki je bil tako značilen za Atatürka.

Posledica tega je bila, da je vpliv stranke na ljudstvo polagoma pojemal, tako da so se pojavile razne težave, katere se postruže mrznja in opozicija raznovrstnih manjšinskih skupin—Armencev, Bolgarov, Grčkov, Židov in drugih—ki postaja uporne v svojem boju proti preganjanju, katerega so podvrženi. Vse te skupine trpe pod gospodarskim pritiskom, ki je v nekaterih slučajih tako trd, da so odpravljeni pripadniki manjšin, ki ne morejo plačati previšokih davkov—ti pomenijo že konfiskacijo njihovega imetja—in koncentracijske taborne.

Nobenega dvoma ni o tem, da bi vstop v vojno—posebno na strani zedinjenih narodov—prisnel Turčiji nekatere ugodnosti. Dobili bi svoj glas v zboru zmagovalcev pri mirovni konferenci. Mogli bi morda dobiti v svojo oblast nekatera sporna ozemlja in utrdili bi svojo pozicijo v Dardanelah. Toda vse te ugodnosti ne bi niti oddale od tehtale gospodarskih nepravil, ki bi nastale na notranji fronti za vladajoče turške kroge. Bilo bi namreč nemogoče, da stopi Turčija v vojno na strani demokratičnih velesil, ne da bi bila prisiljena prej ali slej, da prepusti narodnim masam nekatere gospodarske ugodnosti.

Ker pa bi bilo nemogoče—v slučaju vstopa v vojno—še postruži kontrolo edine obstoječe stranke na vseh poljih in v vseh panogah gospodarskega življenja, bi ta kontrola v vojni brez-pogojno oslabela. Nedostatek velike dinamične vodilne osebnosti bi mogel pahnuti stranko celo v pogubo.

Iz tega sledi, da so Turki ideološko—miselno—mnogo bližje osiku in Nemcem. Če bi bili Turki na nemški strani in bi se vojna iztekla ugodno zanje, bi imeli mnogo več koristi od nje—ne morda v pogledu svojih nje, ker bi na svoji lastni deželi, kjer bi mogli povsem naravno uvesti množično centralno oblast na nemškem vzorcu.

Poznavalec turških razmer so mnogi, da posledica turške nevarnosti bo veliko poslabšala njene pozicije na polju mednarodne politike.

V splošnem je torej verjetno,

da turška politika nikakor ni bila—kot so vsi slikali—spretna in skrajno realistična, temveč le izključno podrejena gospodarskim motivom in interesom onih, ki vladajo v Ankari. Ta politika bi bila torej le kratkovidna in državi škodljiva v pogledu njene politične pozicije v mednarodnem svetu, dočim bodo vse one gospodarske posledice, katerih se v Ankari boje, pozneje le prodrle, ker nikakor niso definitivno odvrnjene, temveč le začasno odstranjene.

Izvedenci pričakujejo, da niti Rusi niti njihovi zavezniki na zahodu ne bodo hoteli več, po zmagovitem koncu vojne, da ostanejo Dardanele pod izključno turškim vplivom.—ONA.

Poleg tega, da je bil skozi vsa leta aktiven v socialističnem gibanju, kateremu je pripisoval vse svoje znanje — "vse, kar sem," je čestokrat rekel—je bil tudi od mladih let aktiven v unijskem gibanju. Bil je pravi delavski pionir in oče Pennsylvanske delavske federacije, čije predsednik je bil blizu 30 let. Stalno se je boril za delavsko zakonodajo, proti "državnim kazenskim," ki so v Pennsylvaniji dolgo let razbijali delavske stavke, in sploh proti vsej reakciji.

Parkrat je bil izvoljen tudi v državno legislaturo in je v največji meri njegova zasluga, da je država dobila prvi delavski odškodninski zakon, kakor tudi razne druge zakone za protekcijo delavcev. Leta 1928 in 1932 je bil tudi podpredsednik kandidata socialistične stranke. Pod njegovim vodstvom je bila v Readingu zgrajena tudi socialistična trdnjava, katere niso mogli porušiti nobeni zunanji in notranji viharji. (Reading je v resnici danes še edina socialistična oaza v Ameriki, ki je pri zadnjih volitvah zopet izvolila svojega župana.)

Pokojni Maurer je bil poštenjak od nog do glave, v bojih vedno na čelu, nikdar oseben. In dasi je bil v konfliktu s Hillquitom radi Rusije, je vendar na strankini konvenciji leta 1932 v Milwaukee stal na njegovi strani proti "militantom". Ko je prišlo do razkola, je šel s "staro gardo", toda par let pozneje se je s Thomasom pobotal, ko je uvidel, da sta bili razkola krivi obe strani. Zadnjič se je revidirala organizacija zopet pridružila stranki, kar je bilo "Jimu" gotovo v zadoščenje, predno je zatnil svoje oči.

Tako je preminil eden skoraj zadnjih velikih idealistov, ki so proti koncu zadnjega stoletja pričeli širiti po deželi socialistično misel in razredno delavsko zavest ter pridno organizirali delavstvo v unijskih in tudi političnih. Maurer je spadal v Des-sobno šolo delavskih voditeljev. In gibanje, ki je porodilo tako močne značaje, zmogljive organizatorje, izborne govornike in pisatelje kot so bili Debs, Hillquit, Maurer, Berger, Ameringer—in yes, tudi Norman Thomas!—to gibanje je v resnici moralo biti prepojeno z velikim poslanico, ki je danes prav tako živa in velika bolj potrebna kot kdaj v preteklosti, kajti le socializem, demokratični socializem more ozdraviti bolno človeštvo in priti svetlo svetlo socialni red. In gibanje se to poslanico se bo gotovo zopet porodilo po tej strašni katastrofi. Slava njegovim pionirjem, med katerimi je bil James H. Maurer eden največjih in najidealnejših borcev za pravice tlačenen. Slava mu!

Anton Garden.

Iskre iz leda

V vrhovih vulkanov Ojahue (5870 m) in Aykankilce (6200 m) ki se dvigata ob bolivijsko-čilenski meji in nimata nobenega ledenika in še ne trajne snežne odeje, pridobivajo že leta žveplo. To žveplo so odnašali sprva Indijanci na svojih hrbtih, a to je bilo tako težavno in zamudno delo, da je dal neki španski inženir v pomoč izkopati drčlo, skozi katero so žveplo spuščali v taborišče v nižjem predelu.

Dno drčle je bilo iz ledu, ki ga je bilo dobiti povsod pod luknjicavo vulkanskega kamenina. Ob trenju absolutno suhega žvepla z ledom so se pojavile iskre in žveplo je začelo goriti. Domnevajo, da je izpuhtevanje v suhem ozračju And tako veliko, da se redke padavine, ki pronicajo v luknjicavo dno, spremeni v led. Poskusi z lončenimi posodami, ki so jih napolnili z vodo, so to domnevo potrdili.

Čijih vrstah je bil aktiven, dokler ga nista starost in bolezen priklenili na posteljo pred desettimi leti. Toda še potem ni miroval in spisal je eno najzanimivejših delavskih knjig "It Can Be Done!" Knjiga je biografične vrste, toda v njej je orisan lep del zgodovine ameriškega delavskega in socialističnega gibanja iz Maurerjeve in torej deloma tudi iz naše dobe. Že naslov te knjige pove, da je bil Maurer graditelj, v resnici velik graditelj.

Poleg tega, da je bil skozi vsa leta aktiven v socialističnem gibanju, kateremu je pripisoval vse svoje znanje — "vse, kar sem," je čestokrat rekel—je bil tudi od mladih let aktiven v unijskem gibanju. Bil je pravi delavski pionir in oče Pennsylvanske delavske federacije, čije predsednik je bil blizu 30 let. Stalno se je boril za delavsko zakonodajo, proti "državnim kazenskim," ki so v Pennsylvaniji dolgo let razbijali delavske stavke, in sploh proti vsej reakciji.

Parkrat je bil izvoljen tudi v državno legislaturo in je v največji meri njegova zasluga, da je država dobila prvi delavski odškodninski zakon, kakor tudi razne druge zakone za protekcijo delavcev. Leta 1928 in 1932 je bil tudi podpredsednik kandidata socialistične stranke. Pod njegovim vodstvom je bila v Readingu zgrajena tudi socialistična trdnjava, katere niso mogli porušiti nobeni zunanji in notranji viharji. (Reading je v resnici danes še edina socialistična oaza v Ameriki, ki je pri zadnjih volitvah zopet izvolila svojega župana.)

Pokojni Maurer je bil poštenjak od nog do glave, v bojih vedno na čelu, nikdar oseben. In dasi je bil v konfliktu s Hillquitom radi Rusije, je vendar na strankini konvenciji leta 1932 v Milwaukee stal na njegovi strani proti "militantom". Ko je prišlo do razkola, je šel s "staro gardo", toda par let pozneje se je s Thomasom pobotal, ko je uvidel, da sta bili razkola krivi obe strani. Zadnjič se je revidirala organizacija zopet pridružila stranki, kar je bilo "Jimu" gotovo v zadoščenje, predno je zatnil svoje oči.

Tako je preminil eden skoraj zadnjih velikih idealistov, ki so proti koncu zadnjega stoletja pričeli širiti po deželi socialistično misel in razredno delavsko zavest ter pridno organizirali delavstvo v unijskih in tudi političnih. Maurer je spadal v Des-sobno šolo delavskih voditeljev. In gibanje, ki je porodilo tako močne značaje, zmogljive organizatorje, izborne govornike in pisatelje kot so bili Debs, Hillquit, Maurer, Berger, Ameringer—in yes, tudi Norman Thomas!—to gibanje je v resnici moralo biti prepojeno z velikim poslanico, ki je danes prav tako živa in velika bolj potrebna kot kdaj v preteklosti, kajti le socializem, demokratični socializem more ozdraviti bolno človeštvo in priti svetlo svetlo socialni red. In gibanje se to poslanico se bo gotovo zopet porodilo po tej strašni katastrofi. Slava njegovim pionirjem, med katerimi je bil James H. Maurer eden največjih in najidealnejših borcev za pravice tlačenen. Slava mu!

Anton Garden.

Iskre iz leda

V vrhovih vulkanov Ojahue (5870 m) in Aykankilce (6200 m) ki se dvigata ob bolivijsko-čilenski meji in nimata nobenega ledenika in še ne trajne snežne odeje, pridobivajo že leta žveplo. To žveplo so odnašali sprva Indijanci na svojih hrbtih, a to je bilo tako težavno in zamudno delo, da je dal neki španski inženir v pomoč izkopati drčlo, skozi katero so žveplo spuščali v taborišče v nižjem predelu.

Dno drčle je bilo iz ledu, ki ga je bilo dobiti povsod pod luknjicavo vulkanskega kamenina. Ob trenju absolutno suhega žvepla z ledom so se pojavile iskre in žveplo je začelo goriti. Domnevajo, da je izpuhtevanje v suhem ozračju And tako veliko, da se redke padavine, ki pronicajo v luknjicavo dno, spremeni v led. Poskusi z lončenimi posodami, ki so jih napolnili z vodo, so to domnevo potrdili.

Nekaj o turščici

Koruza je dar Novega sveta. Vsa znamenja kažejo, da turščica (zea mays L.) ni nikakšen botaničen rod v ožjem smislu besede, temveč je le križanec dveh rastlin, ki sta prispevali vsaka nekaj k današnji njeni obliki. Vse to je se zavito v tiho, svetlo tmino, ki jo bo morda kdaj prodril žarek znanstvenega raziskovanja. Stoletja in stoletja pred odkritjem Amerike so jo vzgojevali stari ameriški kulturni narodi Maya, Azteki in Tolteki. Turščica spada poleg sladkorne pese med najzgodnejše žive izvirne sončne energije. Že v predzgodovinskih doba so jo vzgojili pri najugodnejših pogojih s prav obilnim gnojenjem in umetnim namakanjem.

Te svoje nemale zahteve je nesla turščica s seboj, koder se je širila. Zato je povsem prirodno, da se je turščica, prvotno nazvana mahiz, širila se po odkritju Amerike po Starem svetu pod imeni španska pšenica, sirska proso, cucuraza, Kukuruz, Mais in podobno, najbolj obnesla v dobrih stadijih in subtropskih tleh, tu pa z obilnim gnojenjem po orientalskem sistemu. Ta sistem zbira praskrbo vsak odpadke in ga na najprimernejši način uporabi za gnojenje. Ko pa se je turščica razširila na lege, ki ji niso tako gojile, se je sicer še obdržala, toda pridelek je močno opadel.

O Indijancih vemo, da so gojili turščico z ribami, ki so jih lovili spomladi ob drestu v velikih množinah v tamkajšnjih rekah. K vsaki rastlini so zagrebili po dve ribi, ki sta dali potem dva lepa storža, kakor da sta dve ribi čudežno povečani zlezli na steblo. Velike ameriške tvornice umetnih gnojil še danes predelajo ogromne množine rib v gnojilo, nazvano "tankage", ki vsebuje poleg fosforja v glavnem organski dušik. Mimo tega uporabljajo v USA pri turščici zelo uspešno zeleni gnoj.

Prav gotovo spada turščica med najkoristnejše vrste naših poljskih rastlin, saj nam da tečno moko za kruh in žgance ter služi za krmo živini, zlasti za pisanje svinj. Mimo tega pa nam da še turševino, ki jo živina prav rada in s pridom žre pozimi. Res pa je tudi, da nismo posvečevali turščici tiste pažnje, ki ji pritiče zaradi njene velike koristnosti. Upravičeno je naš zasluzni kmetijski strokovnjak Franc Gorican, ki kmetuje tam v Višnji vasi, že ponovno potožil v našem odličnem kmetijski listu "Kmetovalcu", da je naša domača turščica zelo slaba. Zaman tudi povprašuje, kje bi dobili njeno priznano (selekcionirano) seme. Vsi soglašamo z njim, da bi vsak rad utrpel nekaj desetakov za boljše seme.

Drugod niso tako nebržni v tem pogledu, kar nam priča zlasti češki zgled, kjer so vzgojili po vojni štiri odlične turščične sorte, izmed katerih da "Farif Budimaky" celo 20 metriskih stotov na oral, medtem ko pri nas ne pridelamo niti polovice tega. Leta 1938-1939 so se vršili poskusi za uvedbo tega sorte tudi pri nas. Dveletne skušnjaje so prav povoljne in bo drugo leto na razpolago že nekaj izbrane turščičnega semena.

Kakor je važno dobro seme za obilen pridelek, pa vendar seme ni vse. Večje donose moramo doseči tudi z domačim semenom, če upoštevamo nova dognanja kmetijske vede. Naj za-pisemo najvažnejše. Pri nas sadimo turščico po večini pod malo motiko tako, da pride zrno kakih 5 cm pod zemljo. So pa še stari gospodarji, ki sadijo seme za brazdo celih 15 cm globoko in se prav pohvalijo s pridelem. Primerjani poskusi različnih znanstvenikov so jim dali prav, saj se je izkazalo, da vrže v lahkih in srednjetežkih tleh za brazdo sajena turščica za 40 odstotkov več pridelka kakor plitvo pod motiko sajena. Toda pri tem postopku ni pomemben le mnogo večji pridelek, temveč nam saditev za brazdo nudi še druge ugodnosti. Prvič lahko njivo še 14 dni po setvi pobranimo in tako zatremo že vzklili plevel in si olajšamo okopavanje. Ker potrebuje turščica skoro tri tedne, preden priboje te globine na svetlo, se nam ni treba bati, da nam jo posmo-

dijo ledenjaki. Zato jo lahko brez skrbi sadimo že v zadnjem aprilovem tednu, da nam v jeseni prej dozori in se nam ugene s njive. Koronine sežejo pri globoki setvi globlje in so močnejše razvite. Rastlina ne trpi toliko od suše in stoji tako trdno, da jo ni treba obsipati. Kakor rečeno, ta način setve ni za težko zemljo, ker bi rastlinice ne predrle debele plasti.

Drugi način povečanja turščičnega pridelka je uporaba zelenega gnojenja. Že stare ameriške skušnje povedo, da zahteva turščica predvsem humus (sprhlino) v tleh. Ta ji da ne le potreben živež, temveč zbira vlag v zemlji, prispeva k potrebnemu samozagrevanju tal, vzdržuje brazdo v zrahljanem stanju ter štedi obdelovalne moči. Kjer ni dovolj hlevskega gnoja, se lahko nadosti z zelenim gnojenjem, kar je bila že navada pri gojenju turščice v njeni pradomovini. Češki kmetijski strokovnjaki so z mnogimi poskusi dokazali, da je vprav rdeča detelja ali inkarnatka najboljše zeleno gnojilo ne le za okopavane, temveč tudi za turščico, in to zlasti v suhih legah, ki jih imamo tudi pri nas na pretek. Ti poskusi so nedvomno dokazali, da more izmed vseh rastlin, uporabljenih za zeleno gnojenje, inkarnatka tako v koronah kakor v nadzemskih delih zbrati največ lahko prebavljivega dušika. En kilogram dušika iz podorane inkarnatke je zvišal donos turščičnega zrnja za 20 kg. To pomeni, da je pri ceneni setvi inkarnatke leta najugodnejša bilka za zeleno gnojenje turščice. Pri nas seveda mali kmeti pokosi inkarnatko kot prvo krmo in podorje le strnišče. Celu podorano inkarnatki strnišče zviša pridelek za štiri metrske stote na oralu, naj da en kilogram dušika iz tega strnišča 23 kg zrnja. Vse to kaže, da je inkarnatka v krajih s suhim podnebjem in primanjkujočim hlevskim gnojem najboljši pripomoček za zvišanje turščičnega pridelka.

Za vsako zemljo in lego, da je le dobro gnojena, pa je še možno povečanje pridelka za 50 in še več odstotkov z namakanjem semen v primerno razredčenih umetnih rastlinah. Na ravnost srečni smo, da imamo v domačem sredstvu "fitodinu" takšno pomoč, ki nam za prav majhen denar (kvašenje stane le 2 din za kilogram semen) znatno poveča pridelek in nam poleg tega naredi turščico odpornejšo proti suši in raznim boleznim. Da nam več koruznice in kar je velikega pomena, kvašen setev dozori za dobrih deset dni prej od nekvašene. Globoko setev in kvašenje semen s "fitodinom" lahko združimo in dosežemo takšne donose, da nam bodo v obilni meri povrnili trud in zmanjšali tveganost kmetovanja ter nam zagotovili naš vsakdanji kruh. Kdor je lani poskusil s "fitodinom", je bil zadovoljen in ga letos spet naroči.

Še en način povečanja turščičnega pridelka je zadnja leta v preizkušnjah. Ameriški strokovnjaki so pred dobrimi desetimi leti namreč dognali, da vržejo nekatere turščične vrste, če smo jih srečno med seboj oženili (križali), v prvem roku takšne potome, da dajo za 50 in več odstotkov večje pridelke kakor starši. Zadnja leta so se mnogi strokovnjaki, med njimi tudi odlični znanstvenik, naš ožji rojak dr. Alojz Tavčar, profesor na kmetijski visoki šoli v Zagrebu, prav z uspehom oprijeli teh izsledkov in jih preizkusili ter izpopolnili. Profesor Tavčar, ki je pri nas zlasti znan po svoji novo vzgojeni turščici z dvojnim številom listov, ki je že sedaj izpopolnjuje, je namreč dognal, da se da že v jeseni doletiti in izbrati iz križanega materiala heterotične, to je plodnejše križance že v tri tedne starih rastlinah. Ti imajo podvojeno dolžino korenin in tud dvoje število listnih rež. Tu di med našimi štajerskimi sortami smo našli zelo dobre turščične plemenjake in bo v nekaj letih tudi takšnega domačega, izboljšane semena dovolj na uporabo. Vidimo, da se že danes da naš turščični pridelek s pravi malenkostnimi stroški dvigniti in da skrbijo naši stro-

kovnjaki za povečanje pridelkov naše grude.

Turščica je za prehrano človeštva največje važnosti, saj živi od nje dobra tretjina človeštva. Danes že mnoge evropske države jedo kruh, ki mu je pri-mešan določen odstotek turščine moke. Mimo tega se porabi mnogo koruze za živalsko krmo. Važna je pa predvsem njena industrijska uporaba, saj dobimo od turščice celo vrsto izdelkov od alkohola do lepila na pisemski znamki. Temelji te njene vsestranske uporabe so: njena visoka vsebina škroba, nizka cena in lahka nabavnost. Iz turščičnega škroba se razvijajo kakor veje na drevesu množestvilni izdelki in najrazličnejše vrste. V tvornicah papirja in tekstilij so nadomestila naglo se šušeca in elastična lepila iz turščičnega škroba poprej uporabljene živalski kletj in kazein. V pekarnah uporabljajo pripomočke za peko iz škrobove moke. Tvornice gumijske kalupe za vulkanizirani gumijske škrobove moke: Glukoza, to je sladkor, izdelan iz škroba, daje slaščicam potrebno upogljivost. Barve se mešajo s škrobnim lepilom. Tudi pri izdelavi žlah-tnih papirjev, predvsem pergamenta, nadomestijo grozdni sladkor iz turščice dragi glicerini. Tudi usnarne uporabljajo s pridom izdelke iz turščice za strojenje boljših podplatov. Turščična klica, ki jo izluščijo pred zmletjem, nam da prav odlično jedilno olje. Zelena koruza je tudi prav okusna zelenjava, ki se iz Amerike počasi uvaja tudi drugod po svetu. V tem je dala pobudo menda uporaba zelene turščice v živinoreji, kjer jo le-to za letom več vkisajo v tako imenovanih silih. K vsem tem mnogostranskim uporabam turščice naj še omenimo, da nam nudijo suhi storžični listi turščice tudi tako imenovano ko-žušno prav udobno in mehko ležišče.

Janko Kač.

Napori za rešitev jugoslovanske politične krize

New York (ONA).—Zunanji minister Titove vlade, dr. Josip Smolaka, je prispel v London, da se udeleži posvetovalnj, ki so se začela tam z namenom, da se razreši zamotana in zapletena jugoslovanska politična situacija.

Informacije, katere je prejela Overseas News Agency, trde, da je navzočnost dr. Smolake najbrže znak bližajočega se sporazuma med Titovo vlado in ubežno administracijo kralja Petra in predsednika Puriča.

Zelo verjetno je, da zunanji minister maršala Tita, ki je sedemdesetleten starček, ne bi od-potoval na tako dolgo in težko in celo nevarno potovanje, ako ne bi bil imel gotovosti, da obstoja možnost rešitve, ki bo partizanom kolikor toliko ugodna. Da pa je prav tako rešitev krize možna in verjetna, je bilo že s precejšnjo jasnostjo povedano v govoru, katerega je imel pred kratkim angleški premier Churchill v poslanski zbornici.

Smolaka je bil po prvi svetovni vojni delegat Dalmacije na mirovni konferenci. Nahajal se je v pokouju ter je pre-važal različne knjige, ko so Ti-tove sile zasedle mesto, katero so izrgale Nemcem iz rok. Split je izbral njega kot svojega naj-znamenitejšega meščana, da pre-kaže mesto Titovim četam. Ta-krat je prišlo do tega, da je Tito imenoval dr. Smolako za svo-je zunanje ministra—bilo je to meseca septembra 1943.

Kralj Peter in premier Purič se tudi nahajata v Londonu na posvetovalnjah z angleškimi uradnimi krogi. Prispelo so tja pred tednom dni, toda ni znano, da li bo prišlo do skupnih posve-tovanj med Smolako, Puričem, Petrom in visokimi angleškimi uradniki. Lahko je, da se vrše posvetovalnja le med Angleži in Smolako z ene strani in Angle-ži in Petrom na drugi strani.

Dr. Smolaka je znamenit ju-goslovanski pravnik, rodom iz Splita v Dalmaciji. Ustanovil je prvo agrarno stranko v Dalma-ciji in njegov program za raz-delitev zemlje med kmete je bil sprejet od prve jugoslovanske

Boj slovaških čet na Ruskem

New York (ONA).—Objavlje-no je bilo uradno poročilo, ki opisuje, kako se je žrtvovalo 600 slovaških vojakov na ruski fron-ti, da bi s tem omogočili svojim 2000 tovarišem, da pobegnejo na rusko stran.

Slovaški bataljon je prešel na stran Rusov preteklega meseca oktobra. Že prve vesti, ki so pri-hajale iz Moskve, so poudarjale visoke izgube, s katerimi je mo-rala plačati zadnja straža pre-hod svojih tovarišev v ruske li-nije. Sedanje poročilo je izdala uradna Čehoslovaška časnika agentura v New Yorku.

Predno je prestopil ta prvi slovaški bataljon prve slovaške divizije na rusko stran, je bilo že mnogo težav z nemško ko-mando. Dolgo so tudi kovali na-črte in končno so jih izvedli po tajnih pogajanjih s častniki rde-će armade.

Dne 30. oktobra so Nemci po-gonali ta slovaški bataljon v boj, da napade nekatere ruske po-zi-cije. Stotnja za stotnijo se je zganila in se podala z svojo opremo, ne da bi oddale le en sam strel, proti ruskim linijam. Nemci so seveda kmalu uvideli, kako stvari stoji in so začeli streljati. Zadnja straža slova-škega bataljona jih je zadrževa-la in odgovarjala na njihov ogenj. Šest sto slovaških voja-kov je padlo, toda 2000 njihovih tovarišev, častnikov in vojakov, je doseglo svoj cilj.

Že od vsega začetka svoje slu-žbe v nemški armadi so imeli Slo-vaki neprestane spopade in spo-re z nemškimi vojaki, katere je nemško vodstvo namestilo v nji-hovih oddelkih. Dnevno je pri-šlo do spopadov.

Stotnik Chovanec se je o tej stvari izrazil z naslednjimi be-sedami: Naše moštvo je kmalu spoznalo, da je takozvana 'neod-vianost' slovaške armade prav tako 'nerenčena in namiljena' kot neodvianost vse slovaške dr-žave.

Stimson svari pred optimizmom

Vojna bo še dolgo trajala

Washington, D. C., 20. marca. Vojni tajnik Henry L. Stimson je posvaril ameriško ljudstvo, naj se ne vdaja optimizmu, da bo vojna kmalu končana z za-vezniško zmago. Slično svarilo je izrekel mornarični tajnik Frank Knox. Smisel svarila je bil enak.

Oba sta poudarjala, da je mne-nje, da je konec vojne blizu, ne samo napačno, temveč tudi ne-varno. Zavezniki morajo raču-nati s tako mogočimi sovražni-kov. Največje bitke vseh časov-kele pridejo in v teh bo udelež-e-na ameriška oborožena sila. Te se bodo vršile v tem letu v Evro-pi in na Pacifiku.

Stimson je tudi razkril ame-riške izgube v vojni na italijans-ki fronti. Te so znašale v bitki na rimski fronti 8030 ubitih, ran-jenih in pogrešenih vojakov v zadnjih dveh tednih, od začeta operacij v Italiji pa 36.771. Šte-vilo vključuje 5061 ubitih, 21.788 ranjenih in 9922 pogrešenih.

"Sovražnik ima mogočno silo na italijanski fronti," je dejal Stimson. "Gotovo je, da bo na-ša armada utrpela velike izgu-be v bitkah s sovražnikom, pre-den bo premagan."

vlade leta 1918. On je najzma-nenitejši strokovnjak glede kon-stitucionalnega prava v Jugosla-viji, ter je bil jugoslovanski po-slanik v Vatikanu in v Španiji, predno je tam izbruhnila me-ščanska vojna.

Splošno prevladuje mnenje, da bo prvi predpogoj vsake re-šitve, odstranitev generala Dra-že Mihajloviča zaradi njegove-ga sovražnega vedenja napram partizanom. Mihajlovič je tudi obtožen izdajstva, ker so po be-sedah Churchilla nekateri nje-govih častnikov "mešetarili s sovražnikom."

Partizani v Dubrovniku.

MIHAIL ARCIBAŠEV

SANIN

Poslovenil Stane Krašovec

(Se nadaljuje.)

"Zapazili bodo..." je komaj slišno zasepetala in se ni ne prižela ne odmaknila od njega ter ga je s to pasivnostjo še bolj dražila in vznemirjala.

"Eno besedico!" je nadaljeval Zarudin in se še vedno pritiskal k njej, ves zalit z vročo, vznemirjeno krvjo: "Pridete?"

Lida je trepetala. Tega vprašanja ji ni staval šele prvič in vedno je postajalo v njej pri tem nekaj utrujeno in je trepetalo ter jo delalo slabotno in brez volje.

"Čemu?" je nemo vprašala in gledala v luno s široko odprtimi in nekako vlažnimi očmi.

Zarudin ni hotel in ji mogel odgovoriti resnice, dasi je bil kot vsak moški, ki ima uspehe pri ženskah, do dna duše prepričan, da Lida še sama hoče in ve, a se samo boji.

"Čemu... I, da bi vas smel enkrat neovirano pogledati in se z vami svobodno pogovoriti. To sedaj je vendar kot teznalica... vi me mučite... Lidijsa... Pridete?" je ponovil in strastno stiskal k svojim nogam njeno zaokroženo, napeto in toplo stegno.

In od dotika njenih nog, žgočega kakor razbeljeno železo, se je še gosteje dvignila naokrog kakor sanje dušeca megla. Vse gibčno, nežno in vitko Lidino telo je medlelo, nehotne se je vilo in vlečlo k njemu. Pri srcu ji je bilo bolešno in lepo in tesno. Okrog se je vse čudno in nerazumljivo izpremenilo; luna ni bila več luna in je svetila od blizu, blizu, akozi omrežje terase, kakor da bi visela nad najmočnejše razsvetljeno trato; vrt ni tisti, ki ga je poznala ona, ampak drug, temen in tajinstven, se je približal in stal tik nji. V glavi se ji je počasi in široko vrtelo. Nenavadno leno se mu je izvijala iz rok in ko se ga je rešila, je hipoma s težavo zasepetala s suhimi, ožganimi ustnicami:

"Dobro..."

Opotekaje se, je s težavo odšla v hišo in čutila, kako jo vleče nekaj strašnega, neizogibnega in vabljivega nekam v prepad.

"To so neumnosti... to ni tisto... samo šalim se... Samo radovedna sem, zabavno bo..." se je skušala prepričati, ko je stala v svoji sobi pred temnim zrcalom in je videla v njem samo svojo črno senco pri svetlih vratih v obednico, ki so se zrcalila v njem. Počasi je dvignila obe roki, jih zvilila in se nasladno vzravljala ter sledila kretnjam svojega vitkega drobnega života in širokih, zaokroženih stegen. Zarudin, ki je ostal sam, so se tresle lepe, tesno oblečene noge; vzravljal se je, strastno zamislil ter zmikal rameni sklepetaje z zobmi pod svetlimi brki. Bil je srečen kot po navadi in je čutil, da ga v bodoče čaka še več sreče in naslade. Lido si je v onem, ko se mu je vdala, predstavljal tako žgoče in nenavadno nasladno lepo, da ga je fizično zabolelo od strasti.

V začetku, ko je začel hoditi za njo, in celo takrat, ko se mu je pustila objemati in poljubovati, se je Zarudin še vendar bal. V njenih zatemnjenih očeh mu je bilo nekaj neznanega in nerazumljivega, kakor da bi si dopuščala prilizovati, na tihem ga bi pa prezirala. Zdelo se mu je tako razumna, tako različna od vseh tistih deklet in žensk, ki je pri njih s ponosom uvideval, kako jih nadkriljuje, kadar se jim je laskal; zdelo se mu je tako ponosna, da je odrevenel, kadar jo je objel, kakor da bi pričakoval zausnico in nekako se je bal misliti na popolno oblast nad njo. Včasih se mu je zdelo, da se ona z njim igra in da je njegov položaj neumen in celo smešen. Toda po današnji objubi, ki jo je dala Zarudin s čudnim, pretrganim in neenergičnim glasom, ki ga je poznal

že od drugih žensk, je hipoma nepričakovano začutil svojo moč in nenavadno bližino cilja ter je razumel, da že ne more biti drugače kakor tako, kot hoče on.

Temu onemoglemu ter utrujenemu čuvstvu nasladnega pričakovanja se je neznatno in nezavestno začela pridruževati škodoželjnost, da bo to ponosno, razumno in čisto dekle ležalo pod njim kakor vsako drugo in da bo on delal z njo, kar bo hotel, kakor dela z vsemi drugimi. Ostre, neusmiljene misli so mu začele medlo olepšano predstavljati poniževalne in nasladne prizore, ki so prehajali v njih Lidino nago telo, razpuščeni lasje in razumne oči v nekako divjo, nasladno neusmiljeno orgijo. Hipoma jo je razločno videl na tleh, začel žvižg biča in zagledal rdečo liso na nagem, nežnem pokornem telesu; vztrepetal je in se opotekel od krvi, ki mu je udarila v glavo. Zlati krogi so se mu zabliskali pred očmi.

Bilo je celo fizično nemogoče misliti o tem. Zarudin je s trepetajočimi prsti prižgal cigareto, še enkrat so se mu stresle močne noge in odšel je v sobane.

Sanin, ki sicer ni slišal, ampak videl in razumel vse, je šel za njim; navdajalo ga je ljubo-sumnosti, podobno čuvstvo.

"Pa vseeno imajo srečo take zver!" je mislil. "Vrag ve, kaj je to! Lida in pa on!"

Večerjali so v hiši. Marja Ivanovna ni bila pri volji. Tanarov je kot po navadi molčal in sanjari, kako bi bilo lepo, če bi bil tak kot Zarudin in bi ga ljubilo tako dekle kot Lida. In zdelo se mu je, da je ne bi ljubil tako kot Zarudin, ki ni zmogel prečiniti take sreče. Lida je bila blede, molčala in ni gledala nikogar. Zarudin je bil vesel in zvito previden kot zver na sledi. Sanin je pa kot vedno zdehal, jedel, pil mnogo žganja in je najbrž nestrno želel iti spat. Toda to ga ni oviralo, da ne bi rekel po večerji, da ne mura iti spat, ampak da gre, kakor da bi šel na izprehod, spremit Zarudina.

Bilo je že pozno v noč in luna je stala visoko. Sanin in Zarudin sta skoro popolnoma molče prišla do častnikovega stanovanja. Sanin je vso pot pogledoval na častnika in premišljal, ali ga ne bi bilo dobro usekati okrog ušes.

"M-da," je izpregovoril že čisto zvraven hiše: "veliko je na svetu podležev vsake vrste!"

"Kako to mislite?" je vprašujoče in začudeno izgovoril Zarudin in visoko dvignil obrvi.

"I tako, sploh... Toda podlež so najzanimivejši ljudje..."

"Kaj govorite!" se je nasmehnil Zarudin.

"Seveda. Ni bolj puste stvari na svetu kot je poštenjak... Kaj pa je poštenjak? Program poštenosti in kreposti poznajo že davno vsi in v njem ne more biti nič novega... Od te starine izgine v človeku vsaka raznolikost, življenje se potem zapre v en sam dolgočasen in majhen okvir kreposti. Ne kradi, ne laži, ne izdajaj, ne prešestvuj... In glavno je, da tiči vse to v človeku stalno; vsak človek i laže i izdaja i prešestvuje, kakor so pač velike njegove moči..."

"Pa ne vsak!" je popustljivo pripomnil Zarudin.

"Ne vsak. Samo zamisliti se je treba v življenje posameznika, pa najdemo v njem bolj ali manj globoko greh... Izdajstvo na primer. V tem trenutku, ko dajemo cesarju, kar je cesarjevega, ko se ulegamo spat, ko se usedamo h kosilu, izvršujemo izdajstvo..."

"Kaj govorite!" je nevoljno, skoro razburjen vzkliknil Zarudin.

(Se nadaljuje.)

Beli mecesen

Juš Kosak

(Se nadaljuje.)

Zvil se je za skalo kakor polž. Ni se varal. Oni je pomolil roko.

Martin se je po dolgih letih zopet zadovoljno hahljaj.

Jakob je pogledal. Martin ga ni videl, le slutil je.

Ko so ugasile večerne zarje, se je Jakob po vseh štirih splazil iz skrivališča. Še je čakal.

Martin je vedel: "Piti mora Žejzen je."

Ni se motil. Oni je legel na ploščo. Noge so mu molele v prepad. Hlastno je srkal vodo.

Neslišno, kakor v tistih dneh, ko se je iznenada priplazil med čredo gamzov, se je Martin dvignil izza skale.

Pomeril je v beli tilnik pod rdečimi lasmi. Zabliskalo se je. Tresk je odjeknil v večerini miru, bolešno odmevajoč med pečnami.

Jakob je spolzel. Padal je vznak, a ni vedel več, kam?

Martin se je vzravnil. Prišel je do studenca. Krvava sled je lepela na gladki plošči. Sunil je puško z nogo. Nekje spodaj se je razklala ob skalah.

Mirno mu je oko gledalo za gamzi, vračajočimi se domov.

"Živalce, zdaj se boste zopet mirno pasle!"

Ponoči se je vrnil. Boštjan mu je že pripravil ležišče, in Martin je sladko zaspal.

Lizin sin se ni vrnil. Zaman je popraševala mati ter pošiljala ljudi za njim. V skrajnem obupu je odšla na težko pot.

Počasi je hodila ob palici. Materino srce je ječalo vso pot. Pred Bosovo hišo je počivala, dokler ni prišel Martin. Hladno je motril sivolaso stariko, ki je prosoče dvignila kalne oči.

"K tebi sem prišla," je zasepetala, kakor bi se sramovala. On pa ni izpremenil obraza.

"Kje je moj sin?" je zakričalo iz nje. "Ti veš vse!"

Martin je premišljal. Sam sebi je govoril: "Težko je, Liza. Tvoj sin je mrtev. Moja roka ga je podrla. Taka je pravica med nami."

Opa starca sta se gledala, toda ljubeče materine oči niso našle usmiljenja v njem. Zdelo se ji je, da stoji pred njo siva skala.

"Martin, če..." Tiste besede, ki se ji je vzbujala v srcu, ni mogla izreči. "Martin, poišči mi

TEACHERS' SALARIES LAG

OUT OF THE FIGHTING AT ANZIO BEACHHEAD

WOUNDED in the savage fighting around Cisterna in Italy, these U.S. stretcher casualties on a dock at Anzio await their turn to be carried aboard an evacuation ship bound for base hospitals at Naples. They represent part of the price being paid by both sides in the determined struggle that has already seen three heavy enemy attacks thrown back as the Allies pin down 22 German divisions.

sina. Če je mrtev, bi ga rada pokopala."

"Liza, poiščem ga!" je dejal trdo.

"Prizeži!" — "Besedo sem dali!" Starka je šla domov in čakala. Pod težo stanih sten ji je komaj še utripalo srce. Potem je zvedela. Leži med skalami in gnije.

Slabotno telo ni moglo vzdržati viharnega obupa.

Blisk ji je razjasnil misli. Zgrudila se je na tla: "On ga je! On ga je!" — "Moj Jakob... On je morivec!"

Tožila je med zapuščenimi stenami, v rebo je prosila: "O, bog, o bog, če si pravičen..." V grlu jo je dušilo, po kolenih je poskušala do vrat, da bi oznamila svet:

"Martin ga je!" — Izdihnila je, preden so šli po sina.

Prišla sta župana. Iz domače vasi in od zemlje, kjer je ležal. Sodnik se je pripogibal, ko je zdravnik pregledaval truplo.

Ležalo je globoko v razpokih, v odprtem skalnatem grobu. Visoko zgoraj je krožila uveda. Sovražno je gledala na skrunilce njene pravice.

"Lep strel," se je čudil sodnik, "od zadaj v tilnik."

Počasi je prihajal Martin. Župana sta ga spoštljivo pozdravila.

"Pred službo se jim upogibajo glave, ne pred menoj," je sodil porogljivo. "Kako sta se me prej ognila?"

"Kaj menite, Bos, nesreča ali umor?"

Martin je molče zrl na mrliča. Rdeči lasje še niso izgubili barve. Živo se je spominjal, kako ga je ustrelil.

Pogledal je gori: "Skale molče!" Ozrl se je po zbranih, kakor bi jih sam izpraševal.

Sodnik je skomignil z rameni: "Umor. Od zadaj!"

Martin ni izpremenil obličja. Resno je govoril: "Take strele sem že videl. Navadno nesreča. Plezal je s puško na rami. Petelin je bil najbrže napet, pobazil

je nanj. Lepega gamza je imel pred očmi. Recimo, starega gošarja. Na nevarnem mestu, kjer je skala prevečna, par jih je v tej steni, se je nagnil z glavo nazaj in takrat se je sprožilo. Pri padcu je izgubil puško."

"Seveda bo tako," sta dejala župana.

"Meni je prav!" je pripomnil sodnik. Martin se je umaknil za korak in navidezno opazoval črno steno, ki je v molčeči grozi visela nad njimi.

Župana sta se sporekla. Kdo ga pokoplje?"

"Vi ga spravite. Pri vas leži. Mi plačamo."

"Kako? Naši naj bi hodili od dela ponj?"

"Mi imamo daleč. Čez hribe bi ga morali vlačiti."

"Vaš je."

"Ne leži na domačih tleh. Če bi v Ameriki umrl, ga boš vlačil domov?"

"Bi ga, če bi želeli domači."

"Domačih ni! To je! Občini je vseeno!"

Martin je sovražno poslušal.

"Vraga, še po smrti je hudjo za človeka, če je kje doma." Pristopil je in se vmešal:

"Gospod sodnik, pri materi naj leži. Imam moža, ki bi ga prenesel onstran."

Domenili so se. Bebec Boštjan ga je prenesel v vreči, Martin je kazal pot.

Čez par dni je šel Martin na grob. Komaj je pogledal, je spoznal. "Sam je bil. Ni imel prijateljev!"

Zvečer je opazoval Boštjana, ki se je igral v temnem kotu.

"Revež, če bi bil še živ, bi te prosil, da bi meni vzel to težo."

Ljudje so pozabili rdečega Jakopa, mater Lizo. Na Smrekarjevem domu so gospodovali Gržinovi sorodniki. Bos je bil prestar, da bi se ga ljudje še spominjali. Živel je med gamzi. Od starosti so mu oči tako opešale, da jih ni mogel več presteovati.

Toda on ni pozabil rdečega Jalin je bil najbrže napet, pobazil kopa. V noči, ko je vse spalo in

so nad zemljo krožile ujede, se je prebudil.

Mencal si je oči in gledal krog sebe.

"Pusti me! Postavo sva podrla!" je šepetal.

Zaman, oni ni ubogal. S težavo, hrope se je plazil od praga in si z rokami pomagal naprej.

"Kaj hočeš od mene?"

Ni se zmenil. Proti postelji se je rinil. Tako počasi se je porival z ohromelimi rokami, da bi trajala ta pot celo večnost.

"Rano sem ti prišel pokazat."

"V tilnik sem te."

"Od zadaj! Peče me. Žejzen sem."

Martin je buljil predse.

Od spodaj se je oglasilo: "Žejzen sem. Voode!"

Martin si je tiščal ušesa.

"Vode mi ne privoščiš. Žejzen sem!" Zopet se je prišel plaziti.

Martin se je zgrozil nad seboj. Stopil je iz postelje, kakor je ležal. V srajci se je umikal k vratom. Zunaj ga je zazebljo.

"Od starosti se mi meša." Nazaj se ni upal.

Drugo noč ni dolgo zatislil oči. Sredi teme je ležal in se bral

nil pred spancem. Komaj pa pogledal na tla, je bil on že spodaj. Martin se je krčevito obnil v zid.

"Zakaj si me zatajil?"

Na postelji se je Martin zakeč glavo.

Razločno je čul hropenje stokanje: "Materi si me zatajil!"

"Kdo bi razlagal?" je menil Martin.

"Pred gosposko si lagal," se oglasalo od spodaj.

"Kaj jih briga. Podri si postvo, mi smo imeli svoje!"

"Ampak od zadaj! Žejzen sem!"

"Pij, hudiča! Doli je voda!"

"Ne morem. Ne moorem! Doli mi za prgišče."

Martina je dušilo. Stiskalo mu je prsi. Planil je in brada mu trepetala.

"Križ božji, pusti me!"

"Saj bi te. Pa me je mati poslala!"

Martin je sunkoma zbud Boštjana. Bebec je bedasto gledal. Spalil je obraz, se stisnil kot in pokazal zobe.

"Boštjan, Boštjan! Jaz sem ga je miril Martin. "Pomaga Vrzi ga ven!"

Pri teh besedah se mu je zepet zjansilo.

Truden je bil in roke so mu drhte. Do zarje ni legel.

Martinovo oko je molče strmelo v grozo, ki jo je nosil v prsi. Poskušal je spati čez dan, pončel je taval krog kože, dokler ni zasvetilo v skalah.

V prvem somraku ga je zagledal za kočo na skali. Tako nerodno je ležal, kakor bi bil v križi prelomljen.

(Koniec prihodnjic)

Razni mali oglasi

PRODA SE—105 akrov obsegajoč farma, 45 milj severno od Chicago, dobra zemlja in poslopja. Cena \$13,500.00 — \$8,000.00 takoj, ostalo morgaše 15 let s 4 1/2% obresti. Louis Behm, Grayslake, Illinois—Phone Grayslake, 5151.

TISKARNA S.N.P.J.

sprejema vas

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovanskem, češkem, angleškem jeziku in drugih...

VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO SNPJ. DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

... Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne
... Cene zmerna, unikalo delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

SNPJ PRINTERY

2657-59 S. Lawndale Avenue Chicago 23, Illinois
TEL. ROCKWELL 4904

BOOKS BY
LOUIS ADAMIC

- My Native Land 3.75
From Many Lands 3.50
Grandsons 2.50
Laughing in the Jungle... 3.00
My America 3.75
Native's Return 2.75
Two-Way Passage 2.50
What's Your Name? 2.50

Order from

Proletarec

2301 South Lawndale Avenue
Chicago 23, Ill.

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETO

Po sklepu 12. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveto in prišteje eden, dva, tri, štiri ali pet članov in ene družine in eni naročnik. List Prosveta stane za vse članke, za člane ali družine \$2.00 za eno leto naročnina. Ker pa člani še plačujejo pri naslovi \$1.25 za eno leto, se jim to prišteje k naročnini. Torej sedaj ni vroška, reči da je list predrag za člane SNPJ. List Prosveta je vaša lastnina in gotovo je v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan.

Pojasnimo: Vselej kakor hitro kateri teh članov preneha biti član SNPJ, ali če se preseli proč od družine in bo zahteval sam svoj list tednik, bode moral tisti član iz dotične družine, ki je tako skupno naročena na dnevnik Prosveto, to takoj namaniti upravitelju lista, in obenem doplačati dotično vsoto listu Prosveta. Ako tega ne stori, tedaj mora upravitelju znati datum za to vsoto naročniku.

Cena listu Prosveta je:	
Za Združ. države in Kanado \$2.00	Za Chicago in okolice je... \$7.50
1 tednik in 4.80	1 tednik in 6.30
2 tednika in 2.80	2 tednika in 5.10
3 tednika in 2.40	3 tednika in 3.90
4 tednika in 1.80	4 tednika in 2.70
5 tednikov in nič	5 tednikov in 1.50

Za Evropo je... \$9.00

Izpolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja ali Money Order v planu in si naročite Prosveto, list, ki je vaša lastnina.

PROSVETA, SNPJ.
2657 So. Lawndale Ave.
Chicago 23, Ill.

Prišlečno polijam naročnino na list Prosveto vsoto \$

1. Ime _____ Čl. družine št. _____

Naslov _____

Ustavite tednik in ga pripilite k moji naročnini od sledenih članov moje družine:

2. _____ Čl. družine št. _____

3. _____ Čl. družine št. _____

4. _____ Čl. družine št. _____

5. _____ Čl. družine št. _____

Mesto _____ Delava _____

Nov naročnik ☐ Star naročnik ☐